

HÖGSKOLAN I ÖREBRO
Institutionen för samhällsvetenskap
- socialt arbete
HT 94
Jan Eriksson

Västgöta kollektivet/Nyskogen

Pedagogik och ideologi

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING.....	1
SYFTE OCH PROBLEMFÖRMULERING	1
METOD.....	1
BAKGRUND	2
MEDLEVARSKAPET/ VUXENGRUPPEN	2
PEDAGOGIKEN.....	3
<i>"Stuga"</i>	3
<i>"Aidentifiering"</i>	3
<i>Strukturen</i>	4
<i>Orsaker</i>	4
<i>Gruppedagogiken</i>	5
<i>Kulturpedagogiken</i>	7
<i>"Här-och-nu"</i>	9
<i>"Svart-vit tänkande"</i>	9
SLUTDISKUSSION.....	9
NOTER.....	11
LITTERATUR	11

"Är du medveten om att det är våra liv som du taxerar?"
(Hasselaanställd till Anna Thelander)¹

Inledning

Något om mig själv och min bakgrund. Jag är utbildad vårdare och har i tio års tid arbetat med psykiskt störda människor (olika former av utvecklingsstörningar, borderline- eller psykosproblematik). Jag har också en bakgrund inom idrottsrörelsen. Som aktiv fotbollsspelare, ungdomstränare, seniorlagledare och styrelseledamot i en division VI-klubb i Göteborg. Man kan alltså säga att jag har erfarenhet av grupper. Däremot har jag aldrig arbetat aktivt med gruppprocesser, ej heller med den kategori av ungdomar med sociala problem som Västgötakollektivet tar emot. Jag hade inte heller aktivt sökt mig till Västgötakollektivet som praktik, och visste i stort sett inget alls om kollektivpedagogik när jag först kom dit.

Under min praktiktid gick jag sjudygnspass/medlevarskap. Praktiktiden var på tolv veckor, således gjorde jag sex arbetspass på kollektivet. Denna praktikrapport ingår som obligatorisk del i utbildningen.

Syfte och problemformulering

Mitt syfte har varit att redogöra för verksamheten, pedagogiken och ideologin på Västgötakollektivet/Nyskogen. Jag har också velat göra vissa jämförelser mellan Västgötakollektivets pedagogik och Hasselapedagogiken. Vilka likheter finns? Vad innebär Västgötakollektivets "kulturpedagogik"? Observera att jag så gott som enbart behandlar Nyskogentiden, alltså steg *ett* för de ungdomar som bor på Västgötakollektivet.

Metod

Jag har använt mig av deltagande observation och samtal med medlemmar ur vuxengruppen. Jag har också använt mig av litteraturstudier. Några anteckningar under arbetspassen har jag inte fört, utan väntat med detta till ledigheten. Det mesta som sägs, berättas och citeras är alltså hämtat ur minnet. Man bör också ha i tankarna att vissa uttalanden kan stå mer för en viss person vid ett visst tillfälle, än för kollektivet som helhet. Svårigheterna med deltagande observation har beskrivits av bl a Thelander (1979). Man tappar distansen, objektiviteten. Man känner lojalitet med sina "arbetskamrater" osv. (Thelander valde därför att göra långa uppehåll mellan sina observationsperioder på det Hasselakollektiv hon studerade.) Fördelarna med deltagande observation är givetvis att man får ett hyfsat inifrånperspektiv.

Bakgrund

Västgötakollektivet/Nyskogen är ett sk "hem för vård eller boende", beläget fem km utanför Tidaholm. Kollektivet består av en stor herrgårdsbyggnad med tillhörande ladugård och stall, där man har hästar, grisar, höns och kalkoner.

De flesta ungdomar som kommer till kollektivet är LVU-placerade.² SoL-placeringar³ förekommer men är ovanliga. (Vuxengruppens erfarenheter är att de ungdomar som kommer med SoL-placeringar, eller får sitt LVU omprövat till SoL, avviker när "det blir för jobbigt på kollektivet".)

Behandlingen är indelad i tre steg där Nyskogen-tiden är steg ett. Sikagården, som ligger strax utanför Falköping, utgör steg två, och inne i Falköping ligger utslussen: "Anglok". Det är åtta ungdomar på varje steg. Den första Nyskogentiden varar åtta månader innan gruppen flyttar till Sikagården. Ungefär halva personalstyrkan flyttar med.

Man har en sammantagen behandlingstid på två till tre och ett halvt år. Kollektivet tar emot relationsstörda, "jagsvaga", pojkar och flickor i åldrarna 13-20 år. (De ungdomar som befann sig på Nyskogen under min praktiktid där, var mellan 16 och 18 år.) "*Framträdande är bristande impuls kontroll, låg ångesttolerans, oförmåga till nära och djupa relationer, dålig realitetsanpassning, svag och förvirrad identitetsutveckling osv.*" (Karlén 1991) Drognissbruk och/eller kriminalitet är de vanligaste placeringsorsakerna. Öppnare behandlingsformer bör ha prövats eller bedömts otillräckliga.

Hela gruppen kommer inte in på en gång, utan ungdomarna tas in successivt. Under Nyskogen-tiden har man enbart praktiskt arbete, alltså ingen skolundervisning.⁴ Man arbetar med medlevarskap, gruppedagogik och något specifikt för Västgötakollektivet som man kallar "kulturpedagogik".

Västgötakollektivet startade 1986. De idémässiga förebilderna fanns i den tidiga Hasselarörelsen och RNS.⁵ (Karlén 1991) Gemensamt med Hassela har man medlevarskapet och gruppedagogiken. Den socialistiska fostran som Hassela bedriver⁶ såg jag emellertid inget av på Västgötakollektivet. Man skulle kanske kunna säga att socialismen är utbytt mot den så kallade kulturpedagogiken.

Medlevarskapet/Vuxengruppen

Medlevarskapet innebär att vuxengruppen (som man med hasselaterminologi kallade sig) bor och arbetar på kollektivet under åtta dygn med påföljande sex dygns ledighet. Fördelen med detta är uppenbart vad gäller relationsskapande och undvikande av ideliga personalskiften. Man får mer familjelika förhållanden, vilket man eftersträvar, när personalen tillbringar mer tid på jobbet än hemma. Nackdelarna är också uppenbara: trötthet och svårigheten att umgås med familjen.

Vuxengruppens utbildning varierade. En ungdom påpekade vid ett tillfälle att det bara var bönder som jobbade där och att de inte hade någon utbildning för jobbet. Detta var nu inte helt sant. Vissa hade visserligen ingen utbildning alls (eller mer udda utbildningar, som t ex helikopterförare), men det fanns ett flertal fritidsledare,

socialpedagoger och socionomer i vuxengruppen. Några gick gestalt- eller familjeterapiutbildning. Könsfördelningen var någotsånär jämn och med tanke på medlemskapet var det förvånansvärt många som hade familj.

Pedagogiken

Ibland talades det om "behandlingen", andra gånger betonades det att det var mer en utbildning än behandling.⁷ Som följd av detta var personalen anställd som "kulturpedagoger", ej behandlingsassistenter. Ungdomarna kallades ibland "elever". Ofta sades det att man arbetade efter "sunt bondförnuft".

"Stuga"

Innan ungdomarna kom till själva kollektivet fick de först "sitta i stuga". I stugan, som låg avsides belägen, satt "nyingen" ensam med två vuxna. Det fanns flera syften. Avtändning, i fall av missbruk. Att få lära känna några vuxna och skapa relationer under lugna former innan man kom till den stora gruppen. Att de vuxna skulle lära känna den nyanlände. Mycket handlade om att "nyingen" skulle "gå ner i varv" och börja prata. Berätta om vad som varit.

Tiden i stuga hade för ungdomarna i "min" grupp varierat från en vecka upp till en månad. Ungdomarna fick själva inte veta hur länge de skulle vara där innan de kom till kollektivet.

Andra tillfällen när man kunde hamna i stuga var efter rymningar eller när något inträffat på kollektivet. Under min praktikperiod hamnade en flicka i stuga efter ett knivhot på kollektivet, en grabb på grund av insmugglad sprit på kollektivet samt tre killar samtidigt efter en rymning på nyårsafton. Det betonades för dessa att det inte var ett straff att sitta i stuga. Det handlade mer om att "reda ut", att "landa" efter en rymning, och "inte ha med sig en massa skit tillbaka till kollektivet".

"Aidentifiering"

I stugan, när "nyingarna" kommer plockar man också av dem alla "attribut" från deras tidigare liv, man "aidentifierar" dem. Tröjor med (visst)tryck, smink, frisyrgele, smycken (flickorna får ha *ett* par örhängen) tas ifrån dem. (Under min praktiktid hade en flicka vägrat lämna ifrån sig sin "bomberjacka". Hon lämnade den dock frivilligt ifrån sig när hon kom till kollektivet efter att, som hon sa, hon "fått en blick" av en av killarna i ungdomsgruppen.)

Syftet med "aidentifieringen" var att man skulle gå ur sin gamla roll, lämna det gamla bakom sig. Det förklarades också att vissa ungdomar kunde ha varit prostituerade, och målade sig så. Att vissa flickor inte kunde måla sig snyggt, vilket skapade osämja bland ungdomarna. Dessutom behövde man inte "sminka sig för grisarna". Sminkning accepterades dock under julhelgen (julottan och släktfesten på annandagen).

Ungdomarna fick inte heller lyssna på musik. Musiken kunde väcka gamla minnen och dessutom fanns identifikationen till den gamla gruppen: "skinheadsens har sin

musik, knarkarna sin..." (Ungdomarna fick dock var sin gitarr efter en tid samt gitarrlektioner.)

Ungdomarna hade två telefonsamtal à 15 minuter i veckan. En vuxen satt alltid med och lyssnade. Ungdomarna fick inte ta emot telefonsamtal från eller ringa till kompisar. "Vi vet inte vilka kompisar som varit bra och vilka som varit dåliga. Bra kompisar finns dessutom alltid kvar."

Brev (ingående och utgående) läste de vuxna alltid tillsammans med ungdomarna. Ungdomarna fick inte skriva till sina gamla kamrater. Däremot fick de ta emot kamratbrev.

Vissa av restriktionerna ovan lättar man på när gruppen börjar fungera eller när man flyttar till Sikagården.

Strukturen

Det var viktigt att upprätthålla strukturen på gården. Strukturen handlade mycket om att hålla på tiderna och att sköta arbetet i de fyra arbetslagen: kök, bak, bygg och stall. Fyra dagar i veckan hade man obligatorisk fysisk träning på fritiden (eller hur man skall uttrycka det...). Fotboll, löpning eller ridning var det man ägnade sig åt under den period jag deltog. På helgerna sköttes enbart de nödvändiga sysslorna, vilket innebar ett par timmars arbete i stallet samt matlagning. Dessutom var det runsstädning. Måndag till torsdag var det obligatoriskt att se på aktuellt på tv mellan 21.00 och 21.30. Därefter var det okay att gå och lägga sig. 22.30 (helgerna 23.30) skulle ungdomarna vara på sina rum. Klockan 7.15 (helgerna 10.00) skulle man sitta påklädd vid frukostbordet. Man arbetade mellan 8.00 och 17.00.

Dagarna var alltså inrutade med bestämda och återkommande rutiner. Det var viktigt att alltid ha strukturen att falla tillbaka på, t ex när ungdomarna kände sig kaotiska och jobbiga känslor kom fram inom dem. Tanken på Nyskogen var mycket att få ordning på dagen för ungdomarna. Att kunna komma upp på morgonen och sköta arbetet. Mer djupgående problematik skulle man vänta med tills ungdomarna kom till Sikagården. Ändå kom det givetvis upp mycket även på Nyskogen. En del diskuterades i grupp vid möte eller vid kvällsmaten, en del mer individuellt i soffan framför tv-n. Enskilda samtal förekom också. Det mesta som det talades om var "offentligt" (dock inte allt, t ex incestproblematik). Det ansågs viktigt att alla kände till varför någon mår dåligt. Idealet var att man skulle fungera som en familj. Sexuella relationer och parförhållanden fick inte förekomma. Detta på grund av risken att ungdomarna skulle gå in i sina gamla roller av att utnyttja/bli utnyttjad. Dessutom kunde parförhållanden innebära att man isolerade sig från gruppen. "Vi skall vara som bröder och systrar", förklarade en av flickorna för en nyanländ.

Orsaker

Strukturen var också för vuxengruppen en gemensam nämnare man höll på. Annars kunde det finnas olika synsätt till grundorsakerna varför ungdomarna befann sig på kollektivet. Lena gav en teoretisk förklaring med utgångspunkt i objektrelationsteo-

rin. Uffes resonemang uppfattade jag som mer systemteoretiskt med utgångspunkt i familjen. Han såg drogberoendet som en "flykt". Jag frågade om vissa inte bara kunde "snubbla" in i missbruket, att det "bara blev så", utan några bakomliggande faktorer i familjen etc. Uffe svarade ungefär som så att han trodde det kunde förekomma, men att det var sällsynt och att de personerna lättare tog sig ur missbruket.

Det förekom ofta att föräldrar kom på besök till kollektivet. Ibland sov de över. Man höll också på att dra igång en föräldragrupp medan jag var där. En anställd som själv haft en missbrukande son jobbade med detta.

Ofta betonades att ungdomarna hade ett val. "Det är du som väljer", sa man till ungdomarna när de halvt på skämt halvt på allvar, talade om sin framtid på en parkbänk eller i en fängelsecell. "Vi hjälper dem på vägen, men i slutänden är det de själva som väljer", förklarade Uffe. Lena tog vid något tillfälle upp att det förekom på Hassela att man kallade flickorna för "horor".⁸ Hon reagerade mot detta som hon menade gav uttryck för ett synsätt att ungdomarna skulle haft ett "fritt val".

Gruppedagogiken

Man är alltid tillsammans på dagarna. Ungdomarna får inte vara på sina rum och de vuxna undviker också att vara på sina rum, eller på "kontoret", mer än nödvändigt. Tanken är att gruppens reaktioner och hänsyn till gruppmedlemmarna skall forma individen.

Tidspassning är viktigt. Man väntar alltid tills alla har kommit till maten, arbetet eller vad det handlar om, innan man sätter igång. Den som kommer försent får förklara sig.

Inträffar det någon större konflikt under dagen, man hör t ex upprörda röster ute på gården, lämnar man det man har för händer och rusar dit. Det kan bli möte på platsen eller att man går in och sätter sig i vardagsrummet. Allihop. Det som har hänt berör nämligen hela kollektivet. Som vuxen reagerar man alltid på ungdomarnas oönskade beteenden. Man släpper ingenting. Man bryr sig. Alltid. Och man skall aldrig behöva stå ensam mot en ungdom som betett sig oönskat. (Jag var med på ett föräldramöte där det poängterades för föräldrarna, att vi är inte mer "experter" än vad ni är, men vi är fler.) Det är också viktigt att inte ungdomsgruppen ställs mot vuxengruppen. ("Vad tycker ni andra ungdomar om detta?", "Varför skall inte samma regler gälla för dig som för alla andra?") Och att inte skylla ifrån sig: "Vems är ansvaret?", en ofta upprepad fråga.

Så här kunde det låta när två killar kommit försent till jobbet flera dagar i rad:

- *Varför kommer ni försent?*
- *En minut, det spelar väl ingen roll!?*
- *Det är viktigt här att hålla på tiderna.*
- *Ja, men en minut, det jobbar vi ju igen i eftermiddag i så fall.*
- *Så fungerar det inte på en arbetsplats.*

- *Det här är ju ingen arbetsplats...*
- *Klarar ni det inte här så klarar ni det inte på en arbetsplats. Nu gör vi så att alla får jobba över en halvtimme i dag.*
- *Det har ni aldrig sagt något om att vi ska få jobba över en halvtimme om vi kommer försent...*

Och så fortsätter diskussionen. Ett tag blir stämningen något hotfull, men det hela lugnar ner sig. Positivt ansågs också vara att den övriga gruppen inte ställde upp på dem som kom försent.

Kollektiva bestraffningar förekommer alltså, det inträffade vid två tillfällen under min praktiktid. Förutom ovanstående beskrivna situation fick hela gruppen gå och lägga sig en halvtimme tidigare en period, sedan en av ungdomarna missat att komma upp och göra frukost flera morgnar i rad.

Möten hade man bara när något speciellt inträffat. Ca en gång per vecka under min praktikperiod. Vid ett tillfälle, efter julhelgen, berömdes ungdomarna. Man påtalade att det var trevlig stämning i huset och att julhelgen varit bra. Det meddelades så att arbetsdagen skulle vara kortare ett tag framöver. Vid ett annat tillfälle hade man möte för att en av ungdomarna ville ta upp att han kände sig illa behandlad av den övriga gruppen. Annars hade man möten vid "incidenter". Hotelser på kollektivet, rymningsförsök, ungdomarna hade varit på varandras rum på natten, flicka kom tillbaka från stuga efter att ha knivhotat en i vuxengruppen (hon bad både ungdomar och vuxna om ursäkt). Vid möten kunde de vuxna välja ut en ungdom och "konfrontera" honom enbart, om man ansåg att han var den drivande, även om det var två som t ex hade försökt rymma.

Man påtalade för ungdomarna att det *inte* är kamratligt att hålla tyst om någon tänker rymma t ex.⁹ En rymning innebär att gruppen går bakåt och dessutom utsätter sig rymmaren för risker. Ett exempel berättades om en ungdom som stulit en bil, krockat och skadat sig allvarligt. ("Ni tar ju alltid till extremerna", svarade en av grabbarna.) Man vill alltså få bort "tjuvmentaliteten", att det värsta som finns är att "gola". En flicka framförde också emellanåt till oss i vuxengruppen sådant som var på gång. "Hon litar på oss", kommenterade en i vuxengruppen.

Att ungdomarna hade planer/tankar på att rymma ansågs naturligt, vilket också påtalades för ungdomarna. Det hände också att ungdomarna på ett positivt sätt berättade för de vuxna om sina rymningstankar. En anledning till att ungdomarna inte fick vara tillsammans utan att en vuxen var med, var att de inte skulle trissa upp varandra i sina rymningsplaner. ("Alltid är det någon som mår dåligt, och så får den igång de andra") Detta förklarades också för ungdomarna. Vuxengruppen kommenterade sinsemellan skrattande att fast ytterdörren alltid var upplåst på nätterna, brukade rymningarna ske via fönstren på övervåningen, ofta med hjälp av hopknutna lakan.

Vuxengruppen kunde sitta uppe hela nätterna och diskutera hur gruppen fungerade. (Sällan lade vi oss före klockan ett på natten.) Vilka som drog sig undan och vilka som underbläste stämningar utan att själva synas. Hur gruppen förändrades när det anlände en "nying". Och så vidare.

För vilka fungerade gruppedagogiken? Observera att långt ifrån alla ungdomar på kollektivet var missbrukare. Man sa öppet att man inte klarade alla. Det talades t ex om en flicka på en annan enhet: "Många säger att de 'skiter i gruppen', men hon gör det faktiskt..." (Enligt muntlig uppgift visade kollektivets egna undersökningar att 87% av de som gått igenom kollektivtiden klarade sig "utan socialt bistånd".)¹⁰

Kulturpedagogiken

Kulturpedagogiken är något unikt för Västgötakollektivet. "Vari den består vet nog bara Roger Karlén...", kommenterade en anställd på kollektivet. (Roger är föreståndare/rektorer och den som drog igång kollektivet.) Jag skall i alla fall göra ett försök att beskriva kulturpedagogiken.

Plockar man av en människa hans gamla identitet, "knarkaridentiteten", måste man ha något nytt att erbjuda. På Västgötakollektivet väljer man att gå tillbaka till historien, för att hitta rötterna och identiteten i forntiden, i människor och i traditioner. Detta kan låta som vackra ord som det är svårt att förankra och genomföra i verkligheten. För att visa hur det här konkret fungerar på kollektivet skall jag ta luciafirandet, som jag själv deltog i, som exempel.

Några dagar före lucia har slakten varit. Slakten sker på gården och tillmäts stor betydelse. Detta är också något som ungdomarna deltar i med olika uppgifter. På luciaaftonens kväll sätter man sig så till bords för att äta av den slaktade grisen. Man äter revbensspjäll. Inbjudna är också Sikagården och vi sitter till bords ett 30-tal personer vid långbordet i matsalen. Samtidigt släcks allt ljus ner på hela Nyskogen. Endast stearinljus lyser upp festmåltiden. Så berättas det om vad luciafirandet innebär. Att det är ljusets återkomst man firar. Därför skall hela Nyskogen vara nedsläckt i kväll och i natt. För att vi skall känna mörkret och förstå ljusets betydelse. Man talar om hur mörkt det blir så här ute på landet, och skämtar med de ungdomar från stan som kanske aldrig känt av riktigt mörker.

Efter maten sätter vi oss på golvet framför brasan på övervåningen och dricker kaffe och äter lussekatter. Roger fortsätter att berätta om julens symboler och vad som skall hända under natten. Han berättar om julgranen och de blodröda kulorna, som förr var en offergran där man hängde upp döda djur och där även människooffer förekom. "I natt kommer vi att se en sådan gran", berättar Roger. "Vi kommer att åka iväg till ett gammalt hednatempel där man förr så här års väntade in ljusets återkomst. Så kommer även vi att göra i natt."

När Roger berättat färdigt går vi och lägger oss. Klockan två ringer klockan och vi packar in oss i bilarna för avfärd. Efter någon timmes bilfärd är vi framme. Sista

kilometern går vi i fackeltåg upp mot templet som ligger på en höjd. Vi har hästar med oss som bär veden till brasan. Efter halva vägen stannar vi, går in i skogen vid sidan av stigen och där står den gamla offergranen. Vi ställer oss med våra facklor runt den och talar om vad som hände där för många år sedan. Så fortsätter vi upp mot templet där vi gör upp en brasa. Vi grillar gris, facklor sätts ut i en stor cirkel runt elden där vi trycker ihop oss i kölden, i väntan på ljusets återkomst...

I kulturpedagogiken ingår tankar från Jungs psykologi. Hur kan man aktivt gå in och använda sig av symboler för att väcka det omedvetna i människor?

"Betydelsen av det omedvetna materialet, det individuella och det kollektiva, blir intressant för att förstå ytterligare dimensioner. Symbolvärdet i t ex julslakt, julfirande och nyfödande, kretsloppet av liv, död och rituella högtider och pånyttfödande har sannolikt ett stort gensvar i de omedvetna processerna. De tydliga övergångarna från ett tidigare livssätt för att få tillträde till ett annat, är ytterligare exempel som har sin motsvarighet i andra kulturers initiationsriter. Kulturpedagogiken försöker ta tillvara dessa kopplingar." (Karlén 1991)

I fjällresan, som sker så snart gruppen är samlad, finns också mycket symbolik. Man ser sin litenhet på fjället, man måste stanna och vänta på dem som sackar efter, man springer inte före, man går inte vid sidan av ledet (där det är svårt att gå). På fjället skall gruppen svetsas samman och få gemensamma erfarenheter/minnen. De "gamlingar" som är med kan se sig själva i förhållande till "nyingarna", och också påtala att "såna var vi också". På kvällar och nätter diskuterar man ungdomarna en och en och "avslöjar" dem, som man säger. Man ger dem en spegling på hurdana de är och vilka försvar de använder sig av.

Maten på kollektivet tillmäts stor betydelse. Man äter två lagade mål mat om dagen plus en riktig frukost på morgonen. ("Det skall inte bara vara lite fil och flingor som de här ungdomarna ofta är vana vid.") Själv fick jag en av de första dagarna på kollektivet uppgiften att tillsammans med en av ungdomarna sätta ihop en matsedel för veckan. När vi var klara visade vi upp matsedeln för Bosse. "Ni kan inte både ha pizza och spagetti på samma vecka.", sa Bosse. "Det skall vara husmanskost." Så strök han pizza och satte dit älgkalops istället. (För att säga som det var har jag aldrig ätit bättre mat än på Nyskogen. Detta sagt som kontrast till Thelander (1979) som menade på att det serverades "stabbig mat" på det Hasselakollektiv hon studerade.)¹¹

"Här-och-nu"

Det anses viktigt på kollektivet att ungdomarna lever i nuet. Att de inte hela tiden skall vara på väg "någon annanstans" i tankarna. Därför får ungdomarna inte veta hur länge de skall sitta i stuga, när man kommer att lätta på restriktionerna, när överflyttningen till Sikagården kommer att ske, vad som kommer att hända där osv. En av ungdomarna frågade på ett möte hur lång behandlingstiden var, och fick då svaret att den var på två år. Annars var svaren på ungdomarnas frågor alltid svävande: "När gruppen är mogen för det", "Tids nog", "Vissa saker skall fungera först" osv. (Ungdomarna lärde sig snart vad som gällde. Ibland fick man själv samma svar när man frågade dem något: "Det är inte viktigt att veta för dig just nu...", "Tids nog")

"Svart-vit tänkande"

Det svart-vit tänkande som Thelander (1979) menar förekom på Hassela¹² såg jag inget av på Västgöta kollektivet. Jag skulle snarare säga att det motarbetades. Jag vill ta ett exempel. En kille nämnde i förbigående vid middagsbordet att hans "socialare var bäng". Uffe reagerade direkt: "Ligger han på psyket? Du sa ju att han var bäng!" Därefter vidtog en diskussion om att människor inte är bra eller dåliga, att det är de bästa socialsekreterarna som vågar ta ett LVU, och slutligen frågan: "Vems är egentligen ansvaret att du är här, ditt eller din socialsekreterares?" Samtalet fördes i ett diskuterande, snarare än mästrandande tonfall. Likaså påtalade Benny på liknande sätt för samma kille vid ett annat tillfälle, att han borde använda ordet "polis" i stället för "snut".

Slutdiskussion

"När jag först kom hit undrade jag vad det var för en sekt jag kommit till", berättade en kvinna i vuxengruppen halvt skämtsamt för mig. De maktmetoder man har till sitt förfogande på kollektivet kan tyckas vara auktoritära. Ändå skulle jag inte vilja säga att ideologin är auktoritär. Snarare handlar det om paternalism. Vari ligger skillnaden? Jag skulle svara som så att det handlar om tonfallet. Ungdomarna på Nyskogen bemöttes hela tiden med respektfullhet, man förde en dialog med dem. Ändå fanns givetvis de möjliga sanktionerna med i bakgrunden. Kollektiva bestraffningar förekom som visats på kollektivet.¹³ De hade dock ingen framträdande plats. Den främsta "sanktionen" mot ungdomarnas regelöverträdelser var att de alltid möttes av en reaktion. Kommentarer, diskussioner eller möten. Bara vid något enstaka tillfälle såg jag någon vuxen som slog näven i bordet eller höjde rösten. Och då gjordes det inte heller på något negativt sätt som jag uppfattade det.

Är då inte ett system som är beroende av "tonfallet", ett farligt system? Goldberg (1993 s. 314) citerar en fd föreståndare för Skogaholms behandlingshem: "...*det här fungerar inte om det inte finns en otrolig massa kärlek och värme till människor. Finns det inte det, då har du fascismen.*" Och Goldberg kommenterar:

"Detta speglar en attityd som tycks vara vanlig hos många behandlare - möjligtvis kan andra behandlare överträda anständighetens gränser, men inte jag. Tanken är att kraven på tvång, hårda konfrontationer och hård fostran, hårdare tag i allmänhet och ett slut på 'daltande', inte utgör någon fara i sig. Faran uppstår bara när detta brukas 'fel'. Sådana behandlare tycks tänka: 'naturligtvis kommer inte jag själv att göra fel - min människokärlek och värme utgör en garanti för detta.' Så tänkte t ex ovan citerade föreståndare för Skogaholm - men till slut tvingades han avgå efter massiv kritik mot förhållandena där. Tydligt räcker inte hans människokärlek och värme." (a a sid 314f)

På Västgötakollektivet var man inte i närheten av någon fascism. Men för att undvika att snubbla i den balansgång man går krävs öppenhet i personalgruppen, att man hela tiden uppmuntrar kritisk reflektion över sitt handlingssätt, även över grunderna i pedagogiken. Att man har teoretiska kunskaper om ungdomars utveckling samt att det finns ett demokratiskt styrelseskick på arbetsplatsen, vilket jag tror förutsätter en någotsånär jämn kunskapsnivå bland de anställda. Som jag uppfattade det fanns dessa förutsättningar i stor utsträckning på Västgötakollektivet. Något som är viktigt är givetvis att man följer de lagar och förordningar som finns. Jag ifrågasätter att man regelmässigt läser ungdomarnas brev på Västgötakollektivet. Detta får inte förekomma ens på §12-hemmen. (Se LVU 19§ samt JO:s uttalande i frågan citerat i Goldberg 1993 s 323f)

Som jag uppfattade det fanns det stor lyhördhet, engagemang och känslighet i vuxengruppen för ungdomarnas problem. Det finns många likheter mellan hasselapedagogiken (sådan jag läst mig till den i litteraturen) och den pedagogik som bedrivs på Nyskogen. Jag har dock inte från vuxengruppens sida funnit något av den "aggressivitet" som beskrivs i de kritiska böcker jag läst om Hassela. Någon undervisning i arbetarrörelsens historia förekommer inte heller på Nyskogen. Däremot "kulturpedagogik". Något jag inte uppfattade som bara ord på ett papper. Det fanns ett genuint historiskt och kulturellt intresse i vuxengruppen. Gick vi på åkern och plockade sten, så nog berättades det om bönderna förr, hur de slet med sina gårdsgårdar.

Jag kan se en fara i det sätt vilket man arbetar på för att bryta ner försvar. Benny berättade att det förekommit uppe på fjället att ungdomar blivit psykotiska. Jag vet inte exakt vad Benny menade med "psykotisk", men efter en dags vandring i fjället med påföljande nattlig sittning, skall det nog inte mycket till för ett sammanbrott. (Jag deltog inte själv i någon fjällvandring.)

Man kan också diskutera hur mycket "behaviorism" (straff-belöning) det finns i pedagogiken. ("Ni arbetar ju med straff", sa en av ungdomarna på ett möte. "Så fungerar all barnuppföstran", svarade en i vuxengruppen.) Sker det en anpassning på ytan

bara? Att säga att man enbart arbetade på detta sätt är dock inte med sanning överensstämmande. Man arbetade mycket med konfliktlösning i gruppen och att ungdomarna skulle lära känna sig själva. Dessutom hade man en ambition att också ta med familjerna i arbetet.

Jag uppskattade ärligheten mot ungdomarna när man sa till dem när de kom att: "Vi litar inte på er." "Orden betyder inte så mycket. Här visar man i handling vad som gäller." Jag tror också att ungdomarna kände starkt att de vuxna brydde sig om dem. Helt klart uppstod det starka relationer mellan ungdomar och vuxna. De vuxna blev "identifikationsobjekt" för ungdomarna. Något som medlemskapet starkt bidrog till. Som jag uppfattade det prioriterade dock kollektivet relationen till "gruppen", framför relationen till en enskild vuxen.

Avslutningsvis vill jag tacka ungdomar och vuxna på Nyskogen för att ni tog väl hand om mig under min praktiktid.

Noter

- 1) Thelander (1979, s 119)
- 2) LVU - Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga
- 3) SoL - Socialtjänstlagen
- 4) Skolundervisning inleds på Sikagården där man bl a läser arkeologi/fortidskunskap
- 5) RNS - Riksförbundet Narkotikafritt Samhälle
- 6) Se text Hasselakollektivet och Englund (1984); Thelander (1979, s 204f)
- 7) jfr Hassela: Thelander (1979, s 65)
- 8) Dokumenterat i Kåhl (1989, s 26) samt Tilander (1991, s 462)
- 9) jfr Hassela: Tilander (1991, s 204)
- 10) Tilander raljerar: "Allt fler behandlingshem påstår idag frejdigt att man har 80% -iga resultat. Väl medvetna om att de aldrig kommer att bli avkrävda bevis." (Tilander 1991, s 483)
- 11) Thelander (1979, s 314)
- 12) Thelander (1979, s 238)
- 13) "Inom det militära och skolan är det sedan länge förbjudet att använda kollektiva bestraffningar." Tilander (1991, s 220)

Litteratur

Främst har jag använt mig av *Thelander: "Hasselakollektivet. En rapport om vårdinnehåll och vårdideologi på ett hem för unga narkomaner."* (Prisma 1979) Även om den har några år på nacken och man kan ifrågasätta Thelanders deltagande observation ibland (bl a arbetsvägrar hon), är det den som väckt mest tankar.

Vidare har jag läst *Kristian Tilanders* "skräckskildring" av Hassela: "*Bakom vår blindhet. Röster om Hassela.*" (*Carlssons 1991*), samt *Ingela Kähl*: "*Hasselapedagogiken. Förändring eller anpassning.*" (*Bokbox 1989*)

(Dessa böcker fick mig att läsa om Michael Wächters: "Hjärntvätt" samt en av mina favoritböcker Torbjörn Säfves "Rebellerna i Sverige", en dokumentation av en maoistisk organisation som bröt sig ur KFML 1968, och förvandlades till en bisarr politisk sekt.)

Jag har också läst "*Hassela. Fostran för framtiden.*" (*Tiden 1984*) skriven av *Hasselakollektivet* och *Guy Englund*. Dessutom har jag bläddrat igenom *Ted Goldbergs* "*Narkotikan avmystifierad. Ett socialt perspektiv.*" (*Carlssons 1993*)

Om Västgötakollektivet har jag använt presentationsskriften "*Västgötakollektivet*" (*opublicerad stencil*) samt *Roger Karléns* "*Västgötakollektivet. Kulturpedagogik, medlevarskap och jagutveckling.*" (*PM D-uppsats, Sthlms Universitet, Inst för socialt arbete 1991*)

Som vidareläsning om kollektivuppfostran kan rekommenderas *Bruno Bettelheims* "*Barn i kibbutz.*" (*Wahlström och Widstrand 1973*). Om LVU kan man läsa i "*Nya Sociallagarna*" (*Publica 1993*) av *Norström/Thunved*.